

“Hiç değilse Çanakkale ortak değerimiz olsun”

“Viyana’ya keşke saldırmasaydık demek anlaşılır ama Çanakkale söz konusu olduğunda bunu söylemek mümkün değil.”

Yayın Tarihi : 5 Ağustos 2015 Çarşamba (oluşturma : 19.10.2019)

Şakir Altıntaş Remzi Kitap’ta “Arıburnu 1915” kitabının yazarı Haluk Oral ile bir söyleşi gerçekleştirmiş. Çok keyifli ve öğretici olan bu söyleşiyi -bir internet sitesi için hacimli olmasına rağmen-okuyucudan saklamak haksızlık olacaktı. İşte keyifle ve ibretle okuyacağınıza inandığımız o söyleşi...

Çanakkale’de savaşanlar için siperin gerisi yoktu, bir tarafta deniz, diğer tarafında yalçın sırtlarla tam bir kapandı Çanakkale. Savaşan her bir asker, ortak bir kaderi paylaşmıştı. Yedi, sekiz, yirmi metre uzaklıktaki karşılıklı siperlerde sürdürülen ölüm kalım mücadelesi, birbirlerine saygı duymayı öğretmiş, bu kader ortaklığı savaştan sonra kurulan dostluk ilişkilerinin de temelini atmıştı. Çanakkale Savaşı’na katılan Türklerden çok azı anılarını kaleme alabildi. Bunun nedeni subaylarımızdan pek çoğunun savaşın sonunu göremeyip şehit düşmesi, görenlerin de daha uzun yıllar cepheden cepheye koşmaya devam etmesiydi. Çanakkale Savaşı’nın destanını ya da hatıralarını yazmak sonraki nesillere kaldı. Dağınık hatıraları bir araya getirip bir yazı ya da kitap kaleme alabilmek kolay olmasa gerek. Hele ki böyle bir çalışmanın hamasetin ötesine taşınabilmesi... Bu yüzden Haluk Oral’ın “Arıburnu 1915” isimli kitabı ayrı bir önem kazanıyor. Söyleşiye geçmeden önce “Arıburnu 1915”e dair bir notu düşmeden edemeyeceğim; Haluk Oral’ın her bir hikâyesi, hem roman hem de film olabilecek değerinde.

“Asıl uzmanlığınız matematik ama tarihle ilgili bir çalışma ‘Arıburnu 1915’. Kitap boyunca insan adeta bir dedektif hassasiyeti ve gayretini hissediyor. Bunu matematikçi oluşunuza bağlayabilir miyiz?”

“Büyük ihtimalle evet. Her bölüm bir matematik problemi ya da bir matematik makalesi gibi yazıldı. Elimde bir kere o yazıyla ilgili daha önce hiç yayınlanmamış fotoğraflar, belgeler olması lazım ki, yazdığım yazı daha önce yazılanlardan farklı olsun; yeni bir şeyler söylesin. Önce Çanakkale Savaşı’yla ilgili belgeler, farklı kaynaklardan okuduklarım, varsa fotoğraflar bir araya geliyor. Daha sonra onların neticesinde söyleyebileceğim yeni birtakım ifadeler yazıyı oluşturuyor. Kitap, böyle bir çalışmanın sonucu olarak çıktı ortaya.”

“Genel anlamda Birinci Dünya Savaşı’nın diğer boyutlarını ele almadan sadece Çanakkale Savaşı’na yoğunlaşmışsınız...”

“Sizin de ilk soruda belirttiğiniz gibi, asıl uzmanlığım matematik. Evet, o yüzden ilgi alanım olan Çanakkale Savaşı’yla kendimi sınırladım. Çanakkale Savaşı dediğimde 1915’te olan savaş

kastediyorum. Şubat ayında İngiliz gemileri bizim bataryalarımızı denizden bombalarlar. Mart ayında geçmeye çalışırlar fakat geçemezler. Nisanda kara çıkarması başlar. Kara çıkarmasının başarısız olacağına karar verirler ve 20 Aralık'ta Arıburnu'ndan, 8 Ocak 1916'da Seddülbahir'den çekilirler. Benim için Çanakkale o tarihler arasında başlar ve biter. Çanakkale savunması yıllar içinde nasıl hazırlandı, ilk defa ne zaman geldiler? Yani Çanakkale Savaşları'nın öncesi-sonrası benim kitabımın konusu değil."

"Kitabınızın konusu olmasa da şunu sorabileceğimi düşünüyorum. Çanakkale Savaşı iki taraftan da binlerce insanın kaybı demek. Bir tarafta İtilaf güçleri, bir tarafta Osmanlı ve Almanlar vardı. İtilaf güçleri için Çanakkale'yi önemli kılan neydi, neden geldiler Çanakkale'ye?"

"Aslında bununla ilgili başvurulması gereken kaynaklar İngiliz kaynaklarıdır daha çok. Hâlâ bunu tartışıyorlar. Yapılış sebebi şu: Batı cephesinde bir yenişememe söz konusudur. Siperler kazılmıştı ve iki taraf da pek bir ilerleme temin edemiyordu. Bu Batı cephesindeki yenişememe durumunu bozmak için, Churchill'in de önyak olmasıyla, savaş cephesini Orta Doğu'ya kaydırmayı düşündüler. Boğaza saldırılmasının birkaç olumlu tarafı olacaktı onlar için. Birincisi, Boğaz geçilerek Ruslara ulaşılacak, Ruslara yardım gönderilebilecekti. İkincisi, Boğaz geçildiği zaman İstanbul kolaylıkla işgal edilebilecekti. Onların planları buydu. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu hemen teslim olacaktı. İngilizlere göre, Balkanlara geçilerek Almanlar önünde başka bir cephe açılacak ve Batı cephesine yardımcı olunacaktı. Büyük bir hata yaparak Osmanlı askerinin gücünü ve yeteneğini göz ardı ettiler."

"Çanakkale Savaşı'nda Osmanlı donanması diye bir güç yok ortada. Birkaç gemiyle savunulmaya çalışılıyor. Bir dönem dünyanın en güçlü donanmalarından biri olan, Akdeniz'de fink atan donanmamız Çanakkale Savaşı'nda neredeydi, o kadar mı güçsüzdük denizde? Bu durumu neye bağlıyorsunuz?"

"Ben tarihçi değilim, bu yüzden konunun dışında sorduğunuz her soruya okuduğum kaynaklardan birini göstererek cevap verebilirim. Mesela bununla ilgili Süreyya Aydemir'in 'Enver Paşa' kitabı var. O kitabı okudum; sanırım Remzi Kitabevi baskısıydı. Orada Abdülhamit döneminde askere gidenlerin çoğunun, bir kere bile gemiyle seyahate çıkmadığını, gemilerin Haliç'te durduğunu, donanmaya çok önem verilmediğini anlatır."

"Kitabınızda diyorsunuz ki, 'Tarihte ayağı kayan bir askerin düşman siperine düştüğü tek cephe Çanakkale idi'. Öyle ki, karşılıklı siperler arası mesafe 7-8 metre. Bunu kısaca açar mısınız?"

"Kesinlikle öyle ve özellikle Arıburnu bölgesi, çok inişli, çıkışlı, tepeli, vadili bir yer. Tepenin hemen arka tarafında Türk siperleri var, üst tarafında ya da hemen alt tarafında Anzak siperleri var. Aralarındaki mesafe 7-8 metre. Bu karşılıklı birbirine sigara atma, çikolata atma, konuşma hikâyeleri gerçek. Birbirlerinin şarkılarını, türkülerini dinleme hikâyeleri gerçek. Bir günlük ateşkes ilan ediliyor. O bir günlük ateşkestense sonra iki taraf da karşısındakinin insan olduğunun farkına varıyor."

"Kitabınızı okurken savaş meydanında çarpışır gibi yorulduğum. Oradaki askerler yıllar boyunca"

çatışmadalar, sürekli savaş halindeler, hiç dinlenmiyorlar sanki... Sahiden de böyle miydi?"

"Evet, 10 yıllık bir savaştır. Mesela Fahrettin Altay'ın anılarının ismi de '10 Yıl Savaş ve Sonrası'dır. Çünkü adam Balkan Savaşı diye çıkıyor evden.

Hatta belki Trablus, ondan sonra Balkan, sonra Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı. Yani 10 yıl askerlik yapan pek çok insan var. Tabii pek çoğu da bu savaşlar sırasında şehit oluyor, gazi oluyor. Fakat şehit olmayan subayların çoğu 10 yıl savaşmış, 10 yıl cepheden cepheye yer değiştirmiş. Çünkü Birinci Dünya Savaşı'nın içinde bir tek Çanakkale yok. 1914'te başlıyoruz, 1918'e kadar cephe cephe, Kafkasya'ya da gidiyor, Galicya'ya da gidiyor, Filistin'e de gidiyor."

"Beni en çok çarpanlardan biri İbradılı İbrahim'in hikâyesi oldu. Çanakkale Savaşı, ardından Doğu Cephesi, sonrasında Kurtuluş Savaşı sırasında idamla yargılanması, sonunda beraat etmesine rağmen okulunu bitirememesi... Ardından sessiz bir yaşam ve ölüm. Neden böyle oldu? Bu fedakâr ve vatanperver insanlar neden bu duruma düştü?"

"Kurtuluş Savaşı'nın şartları bambaşka. Kurtuluş Savaşı o kadar katı kurallar içinde yapılmak zorunda ki, karşı çıkan hemen asi kabul ediliyor. Kurtuluş Savaşı sırasında içki içtiği için de İstiklal Mahkemeleri'nce yıllarca hapse mahkûm edilenler var. Askerden kaçtığı için idam edilen pek çok insan var. Yani olağanüstü haller, olağanüstü tedbirler gerektirir ve Kurtuluş Savaşı inanılmaz bir olağanüstü haldir. İbradılı İbrahim'in durumu, tamamıyla bir yanlış anlaşılımdı. Köyünüze saldıranları eşkiya zannediyorsunuz. Demirci Mehmet Efe'nin efeleri geliyor köye. Bu da duyuluyor. Şimdi Demirci Mehmet Efe'nin efeleri geldiği zaman, bu gelen eşkiya mı, köyü soymaya mı geliyor, köydekileri öldürmeye mi geliyor? Bir iletişim sorunu da var. Yani İbradılı İbrahim bilerek, isteyerek Ankara kuvvetlerinden kaçacak biri değil. Oğlunun ismini Dumlupınar zaferinden dolayı, Dumlupınar koyuyor. Fakat o zaman düşünün, gözünün üstünde kaşın var diyen insanların idam edildiği yıllar. O günün koşullarında düşünmek lazım. Yine de, tabii hiçbir cezayı hak etmemesine rağmen, idam bile edilebilirdi. O da acı bir şey olurdu. Benim İbradılı İbrahim üzerinde bu kadar uzun durmamın sebebi şu; bir sahaftan bir mektubunu aldım yıllar sonra yazdığı. İbradılı İbrahim'i düşündüm, bu anıları buldum. Hatta birkaç ay evvel torunlarıyla tanıştım; oturdum, sohbet ettim. Daha evvel İbradılı İbrahim'in oğluyla da sohbet etmiştim. Şimdi şunu düşünüyorum: Bu hikâye sadece İbradılı İbrahim'in hikâyesi değil. Orada yüz binlerce Türk askeri var. Bu durumlarda kalan binlerce asker var. Ben bir tanesinin hikâyesine ulaşabildim. İstiyorum ki o hikâyeyi okuyan 'Ya kim bilir başka kimler vardı bu adam gibi?' diye düşünsün. İbradılı İbrahim onların bir temsilcisi. Hikâye İbradılı İbrahim'in hikâyesi değil tek başına. Hikâyesi ortaya çıkamamış, bir mektubu benim elime geçmemiş, hiç kimsenin yaşadığını öldüğünü bilmediği, belki şehit listesinde sadece bir isim olarak kalmış pek çok insanı temsil eden bir adam. Benim için önemi o."

"Bir de şu söyleniyor, özellikle Çanakkale Savaşı'nda, Batı'dan gelen askerler, daha çok alt kesim ve gariban takımıydı. Bizdense eşit, toplumun her kesiminden vardı. Şayet böyle ise, bunu neye bağlayabiliriz?"

"Çok gariban diyemezsiniz.

Bizim şehitler listesi olduğu gibi, Anzakların da listeleri var. Okuduğunuzda, onların da eğitimli olduğunu görürsünüz. Ne kadar üst kesim dersiniz deyin Türk ordusunun da okuma yazma oranı yüzde üç idi. Anzak askerlerinin içindeyse, neredeyse, okuma-yazma bilmeyen yoktu.”

“Beni etkileyen bir başka hikâye de Plevne Ryan’ın hikâyesi oldu. Önce Plevne müdafaası, sonra İstanbul ve Erzurum. Sonrasında tekrar Çanakkale’de karşımıza çıkıyor ama bu kez karşı cephede. Sizin de bu hikâyeyeyle ilgili yaşanmışlıklarınız var. Bir de madalya verildi size. Anlatır mısınız?”

“Plevne Ryan benim için çok önemli. Kitabın arka kapağına da yazdık. Evet, bahsettiğiniz gibi, bir Avustralya madalyası aldım. 23 Nisan’da bu madalyayı Avustralya Başbakanı Tony Abbott taktı. Çanakkale Savaşı’nın 100. yılı için Çanakkale’ye gelmişti. Plevne Ryan’ın ilgi çeken tarafı şu: 1897’de basılıyor kitabı. Plevne’de, Erzurum’da başından geçenleri anlatıyor eserinde. Türklerden inanılmaz bir dille; dostça, saygıyla bahsediyor. Plevne savaşındaki sonra Avustralya’da Osmanlı İmparatorluğu’nun fahri konsolosluğunu yapıyor. Plevne savaşındaki aldığı bir madalyası var, Mecidi ve Osmani nişanları var. Orada konsolosluk yaptığı için bu nişanların dereceleri hep yükseliyor. Yani Türkiye’yle bağlantısı devam ediyor. Sonra kendi ülkesi Osmanlı’yla savaşa girdiğinde doktor olarak geliyor Çanakkale’ye. Ama aldığı nişanların şeritlerini de göğsüne takıyor hâlâ. Hatta ‘düşmanın şeritlerini nasıl takarsın?’ denildiğinde ‘onları savaşta kazandım’ diyor ve onları taşıyarak geliyor. Çanakkale Savaşı olduğunda, 67 yaşında, aktif bir doktordan çok bir müfettiş olarak geliyor. En önemli tarafı 24 Mayıs’ta yapılan bir günlük ateşkeste, ölümlerin toplanmasıyla ilgili fotoğrafları o çekiyor. Daha sonra Ryan’la ilgili bir şey daha buldum. Onu da Atlas Tarih dergisinde yayımladım. Lozan Antlaşması yayımlandıktan sonra da Mustafa Kemal’e tebrik mektubu yazıyor. O mektup şimdi bizim Dışişleri Bakanlığı arşivimizdedir ve kendisinden imzalı bir fotoğrafını istiyor. Türkiye’yle ilişkisi devam eden bir adam. Yani Avustralyalılar ve Türkler arasında gerçekten tuhaf bir biçimde başka bir savaşta pek olmamış biçimde dostluk kuruluyor. O dostluktan bahsediliyorsa bu dostluğun en güzel örneklerinden biri de Ryan’dır. Ryan bunu biz yapmadan çok daha evvel yapmış.”

“Hatta bir teklifte bulunuyorsunuz, ‘Bir caddeye bir sokağa ismi verilse’ diyorsunuz...”

“Keşke öyle bir şey yapılsa. Yani sokağa, caddeye vermeseler bile bu adam Türk askerlerini tedavi etmiş bir adam. Bir revire bu adamın ismi verilebilir. Sembolik olarak niye verilmesin yani? İsmi cismini bilmediğiniz bir sürü insanın ismi veriliyor sokaklara. Ryan’ın ismi de verilebilir.”

“Çanakkale Savaşı’nda ciddi bir insan kaybı var. Bu nasıl etkiledi yeni Türkiye’yi?”

“Maalesef bizde bu soru da cevapları da ideolojik yerlere çekilir.

Neticede vatan savunuluyor. Onun sorulması ve cevapları, böyle hep ideolojik yerlere çekilmek istenen bir şeydir. Vatanın değeri kaç askerdir? Kaç askerden fazla askerin ölmesi gerekiyorsa vatani teslim edeceğiz? Öyle bir şey var mı? Yapılan hatalar olmamış mıdır? Olmuştur. İki tarafın komuta heyetinde de hatalar yapılmıştır. Yapılan hatalar neticesinde iki taraf da gereksiz yere asker kaybetmiştir. İki tarafın topçusu da kendi askerine ateş etmiştir. Ne bileyim birbirini görmeyip aynı

taftaki askerler birbirlerine saldırmış olabilirler. Yani taktik hatalar olabilir ama stratejik olarak düşündüğümüzde ne yapacaktık? Çanakkale’de asker kaybetmeyelim diye bırakacaktık, geçecekler miydi? Pek çok asker kaybedildi, doğru. Ama neticede, şu anda bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti var. Ufak tefek taktik hatalar tabii ki konuşulabilir. Ama bunlar ziyan olmuş boşa gitmiş ölümler değildir.”

“Neden böyle en ortak paydalarda bile ayrılığa düşüp ayrışıyoruz?”

“Haklısınız. Bundan nefret ediyorum. Hiç değilse Çanakkale’yi konuşurken ideolojini, inancını bir kenara bırak. Hepimizin ortak değeri olsun bu. MHP’li ol, HDP’li ol, CHP’li ol, AKP’li ol. Ne olursan ol. Orada Çanakkale Savaşı için yazılmış Kürtçe ağıtlar var, Türkçe ağıtlar var. Arnavutlar söylüyor Çanakkale Türküsü’nü. Rumlar, Ermeniler var, Yahudiler var. Bunu bile bir ayrışma sebebi yapmaya çalışmak çok çirkin. ‘Çanakkale’de o kadar insan ölmezdi’ demek... Keşke ölmeseydi. Ama alternatif neydi? Çanakkale Savaşı’nı biz yapmadık. Çanakkale bizim saldırdığımız bir savaş değil. Viyana’ya keşke saldırmayıydık demek anlaşılır ama Çanakkale söz konusu olduğunda bunu söylemek mümkün değil.”

“Anadolu’da, Çanakkale’de şehidi olmayan çok az aile vardır değil mi?”

“Kesinlikle. Bu nedenle konuşurken dikkatli olmak lazım.”

“İki tarafın silah durumunu kıyaslarsak neler söylenebilir Çanakkale Savaşı için?”

“Bizde cephane yoktu, silah yoktu denecek bir durum yok Çanakkale’de. Deniz savaşları devam ederken de yeterince mermimiz vardı. Kara savaşları devam ederken de vardı. Tabii en önemlisi devamlı mühimmat gelebiliyordu. Yani kendi ülkemizde savaşıyoruz. Ama 19 Mayıs’ta Arıburnu bölgesinde trajik bir şekilde sonuçlanan Osmanlı saldırısı var. O bölgede yeterince top yokken bu saldırı yapıldı. Bir de sürpriz bir saldırı olması gerekirken bu yapılamadı. Saldırının yapılacağı belli oldu. O gün çok kayıp verdik; 3 binden fazla şehit olmak üzere, yaralılarla birlikte 10 bin asker kaybettik. Avustralyalılarsa sadece 160 ölü verdiler o gün. Kaybın nedeni, o bölgede yeterince top desteği olmamasıdır. Onun dışında cephane kalmaması gibi durumlar olmuştur. Çıkarmanın ilk günü şurada 50 asker var, burada 100 asker var. O 50 asker geriden yardım gelmesini bekliyor. O sırada o 50 askerin mermisi bitebiliyor.

Geriden mermi gelene kadar mermisiz kalabiliyorlar. Mustafa Kemal’in anlattığı meşhur sahne, cephanemiz bitti olayı, savaşın ilk günleri içindir.”

“Kitabınız, klasik bir tarih çalışmasının ötesinde, farklı. Çanakkale’ye dair var olanlara hiç benzemiyor...”

“Haklısınız. Klasik bir tarih çalışması sayılamaz; yani bir savaşı başlangıcından sonuna kronolojik bir düzen içinde ve tarihsel, ekonomik, toplumsal, koşullara dayandırarak anlatmak kaygısı taşıyor. Alışılmış ve çok değerlileri mevcut olan Çanakkale kitaplarına da benzemiyor; olayları, harekâtları art arda sıralayan, askeri bakış açısını öne çıkaran bir harp tarihi de sunmuyor. Yaklaşık 20 yıllık bir

belge, obje ve hatırat derleme çabasının ürünü olan kitabım, Çanakkale Savaşı'nın can alıcı bölümlerinden birini oluşturan Arıburnu Savaşları'na belgelere, objelere ve hatıratlara dayanılarak kurgulanmış 'insan manzaraları' perspektifiyle ele alıyor konuyu. 20. yüzyıl tarihinin en çalkantılı ve kanlı kesitlerinden birinde, Çanakkale bölgesindeki daracık bir sahil şeridinde karşı karşıya gelen Türk ve Anzak askerlerinden seçilmiş kimisi meşhur, kimisi hiç tanınmamış portreler ve öyküler sunuyor. Her biri birer bağımsız öykücük oluşturan bölümlerin sıralanmasında kimi zaman dış gezintilere çıkmış olsa da, Arıburnu Savaşlarının kronolojisine elden geldiğince uyulmaya çalışıldığını da eklemekte yarar var. Yazılarımın geçtiği mekân, Gelibolu Yarımadası'nın Arıburnu diye bilinen küçük bir bölgesi, öyküleri kuşatan zaman ise, 1915 yılının 25 Nisan-20 Aralık tarihleri arasındır. Birinci Dünya Savaşı başlayalı yaklaşık bir sene olmuştur."

Bu dökümanı orjinal adreste göster

"Hiç değilse Çanakkale ortak değerimiz olsun"